

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

De geschiedenis & betekenis van de [waren]markt in Enschede.

Oude markt Enschede.

Al ruim 400 jaar vervult de markt een belangrijke economische en sociale rol in de Enschedese samenleving. Het is de plaats van vraag en aanbod van goederen maar evenzo een ontmoetingsplek waar door kopers en verkopers het laatste nieuws wordt uitgewisseld. De markt is niet alleen voor Enschede belangrijk maar heeft eveneens een regionale functie met name naar de grensstreek van Duitsland.

Hoe de markt is ontstaan en zich in al die eeuwen heeft ontwikkeld wordt in dit verhaal globaal in woord en beeld gebracht.

Enschede januari 2016.

Inhoudsopgave.

1. De markt in de middeleeuwen van Enschede.
2. De markt in de achttiende en negentiende eeuw
3. De zaterdag en dinsdagmarkt in Enschede vanaf 1960-1970.
4. De markt anno 2015.
5. De dagmarkt.
6. De biologische markt.
7. De internationale markt.
8. De belevingsmarkt.
9. De stoffenmarkt.
10. De Kerstmarkt.
11. De Kunstmarkt.
12. De markt en de toekomst.
13. De Enschedese markt verdient de status van immaterieel erfgoed.
14. Bronnen.
15. Videoproducties over de markt in Enschede.
16. IJssel academie over de status van immaterieel erfgoed.
17. Disclaimer.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

1. De markt in de middeleeuwen van Enschede.

In een Middeleeuwse stad in Nederland en dus ook in Enschede werd per week zo ongeveer 2 á 3 keer een markt gehouden. De ambachtslieden in de stad regelden alles voor de markt, de plaats, de tijd, en wie er hun goederen mochten verkopen. Op de markt konden ambachtslieden spullen ruilen en verkopen. De dorpingen konden er ook hun inkopen doen, die kochten meestal graan, vee, brandhout, eieren, linnen, wijn en melk van de boeren buiten de stad. De boeren kochten ook spullen op de markt die zij op het platteland niet konden kopen, goederen zoals bier, brood, kaarsen en wapens. De meeste spullen die je in de Middeleeuwen op de markt kocht werden in grote aantallen verkocht, graan werd bijvoorbeeld verkocht per schepel, dat staat voor 28 liter. Wijn kon je slechts enkel per anker kopen wat maar liefst 40 liter betekende. Gelukkig was er meestal ook de mogelijkheid om slechts 1 liter wijn te kopen, dat heette een mengel. Brandhout werd meestal per centenaar verkocht, dit staat gelijk aan 50 kilo. Kaas werd ook op de markt verkocht, maar hoe groot de kazen ook waren, ze werden altijd gesneden verkocht.

Wanneer bijvoorbeeld een koopman oude wijn verkocht, moest hij de resterende wijn zelf opdrinken. Wat hij niet kon opdrinken werd over hem leeggegoten zodat hij nieuwe kleren moest gaan kopen. Het was niet toegestaan te handelen op de markt in de Middeleeuwen voordat de marktbel was gegaan, deze bel stond meestal op het marktplein en gaf het signaal voor de start van de markt.

markt in de middeleeuwen.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

2. De markt in de achttiende en negentiende eeuw.

De onderstaande foto van omstreeks 1860 is voor zover bekend de eerste foto van oud Enschede op de markt, De heer H.J. Stroink had een fototoestel meegebracht uit Engeland en maakte deze foto. De foto is gemaakt op de "Kolde Kermisse" op de oude markt. In Enschede mochten twee kermissen per jaar worden gehouden. De kermissen waren naast vertier tevens de plaats waar handel werd gedreven. De kermissen werden afgeschaft gedurende de eerste wereldoorlog van 1914 tot 1918.

foto stadsarchief Enschede

Kolde Kermisse op de oude markt in Enschede omstreeks 1860.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Al sinds 1517, na de grote brand, heeft Bisschop Phillips van Bourgondië de stad een vergunning gegeven voor de Karmisse en de markt. In Enschede is dan al sprake van een markt rondom de kerk op de oude markt. In 1517 werd Enschede bij een Gelderse inval volledig verwoest inclusief de grote kerk. Toch bleef de markt in de daaropvolgende eeuwen een belangrijke handelsplaats voor boeren, burgers en buitenlui.

Foto Stadsarchief Enschede.

Oude markt 1914 stromarkt.

In de 18^e en 19^e eeuw begon ook de economie in Enschede te veranderen. Handel in textiel werd steeds belangrijker. De stad ging zich speciaal toeleggen op het zogenaamde bombazijn, een weefsel dat deels uit linnen en deels uit katoen bestaat.

Linnenhandelaren kochten bij wevers van het platteland rondom de stad textiel en verkochten het vervolgens door aan handelaren in het westen van het land. Niet alleen textiel was een belangrijk product voor de markt maar ook stro, heidekoetjes en overig veel werd

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

tientallen jaren verhandeld op de oude markt in Enschede. In de 18^e en 19^e eeuw was er een levendige handel die kopers en verkopers uit de verre omtrek naar het centrum van Enschede bracht.

Foto Stadsarchief Enschede.

Oude Markt Enschede 1899.

In 1904 werd in Enschede een nieuwe gasfabriek gebouwd ten zuiden van de singel en dit ter vervanging van de toenmalige gasfabriek op het Van Heekplein. Dat was voor de dinsdagmarkt reden om te verhuizen naar het Van Heekplein. Maar de markt behield zijn functie op de oude Markt en wel op de zaterdag. De zaterdagmarkt is eigenlijk bij toeval ontstaan. De koopman K. Oosterdijk was destijds met zijn banketwagen op weg naar zijn ventwijk. Bij de kerk op de oude markt werd hij staande gehouden door een klant. Terwijl hij deze klant hielp kwamen er meer kooplustigen en dat was voor Oosterdijk voldoende reden om zijn tijd door te brengen op de markt in plaats van zijn ventwijk. In de daaropvolgende weken kwamen er meer kooplieden op zaterdag naar de markt en zo werd de zaterdagmarkt in 1902 geboren.

Echter "t Lappenmarkt" op dinsdag was voor de Enschedese huismoeders het meest aantrekkelijk. Op deze dinsdagmarkt werden grote partijen doek met weeffoutjes of andere kleine afwijkingen verkocht.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

In 1948 keurde de gemeenteraad van Enschede het Boulevardplan goed en in de daarop volgende jaren werd de Boulevard 1945 in fasen gerealiseerd. Gevolg daarvan was dat de markten van dinsdag en zaterdag vanaf 1958 verplaats werden van de oude markt naar de naar de Boulevard 1945.

Foto Stadsarchief Enschede.

Ijsverkoper op de oude markt. 1919

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Foto Stadsarchief Enschede.

Tegen de zuidgevel van de Grote Kerk op de Markt heeft dit Twentse echtpaar tegen betaling van pacht met zijn schaarse koopwaar geïnstalleerd.

Ze komen met de kledewagen van verre, de lantaarn hangt nog aan de wagen.

De knipmuts van de vrouw duidt op de streek Ootmarsum. Het "Veurkiske" staat op de grond, met daarop de weegschaal.

De handtas met knip staat in de wagen. Op de achtergrond staat het monument ter herdenking aan de grote brand in 1862

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

foto Stadsarchief Enschede.

Een foto uit 1914 van de toenmalige dinsdagmarkt rondom de Grote Kerk op de oude markt. Het was destijds vooral een boerenmarkt waar boeren uit de omgeving van Enschede met paard en wagen en volgeladen met aardappelen, groenten, eieren en beddenstro naar de dinsdagmarkt togen. Op de foto is te zien dat de wagens volgeladen zijn met bloemkool. In het midden van de foto is de bascule te zien waar de bloemkolen op werden afgewogen.

Op de dinsdagmarkt stonden tientallen kleeuwagens rondom de Grote Kerk. De aanvoer bestond vooral uit rogge, aardappelen, Oldenzaalse boeskool en Ootmarsumer siepel [uien]. Buiten de Veldpoort lag de stromarkt die uit veiligheidsoverwegingen op afstand van het centrum werd gehouden wegens brandgevaar. Bij de standsdoekbleek en de Noordmolen lag de schapenmarkt. In 1869 werden er ruim 400 schapen aangevoerd. Ook andere beesten werden op deze markt verhandeld. Uiteindelijk werden alle marktactiviteiten verplaatst naar de Oude Markt. Behalve de weekmarkt waren er de voorjaarsmarkt op donderdag na Pasen en een najaar markt op de eerste werkdag na St Maarten [11 november] twee bijmarkten na Pinksteren en in oktober was er de september kermis. Tijdens die kermis waren er ook marktactiviteiten. Na de stadsbrand van 1862 is er nog een aparte botermarkt gehouden bij de herberg Het Fortuin. Deze was bedoeld om de boeren te leren, dat de beste boter afkomstig was van het best gevoerde vee.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

In de almanak van 1874 worden in Enschede nog vijf markten genoemd. Nadat echter in 1875 het Volkspark werd geopend en de paaskermis van het Tichelwerk naar het Volkspark werd verplaatst, namen de Pinkster en najaar markten in Enschede in betekenis af. Nadat in de achttiende eeuw het koffie drinken was ingeburgerd, hadden de boeren die de markt bezochten hun vaste "angang" bij een winkelier waar op de marktdagen de smodde vele malen te vuur ging.

foto Stadsarchief Enschede

De dinsdagmarkt in 1936. De boerenwagens hebben plaatsgemaakt voor inrijen opgestelde marktkramen. Op de achtergrond het voormalige woonhuis van Cromhoff op de hoek van de marktstraat. Ook de zonnewijzer op de gevel van de kerk is duidelijk te zien. Tot ver na de Franse tijd werden door boeren wevers linnen en bombazijn geproduceerd. De verkoop van textiel is op de markt tot op de dag van vandaag een belangrijk handelsartikel

3. De zaterdag en dinsdagmarkt van 1960 tot 1970.

De warenmarkt neemt afscheid van de oude markt.

foto Stadsarchief Enschede.

Oude markt 1957.

De Enschedese binnenstad was in de zestiger en zeventiger jaren volop in ontwikkeling en grootstedelijke ambities werden gerealiseerd door onder andere de aanleg van de Boulevard 1945 en de toenmalige Technische Hogeschool Twente dat later werd omgevormd tot de Universiteit Twente. Ondanks de komst van grote overdekte winkelcentra in de binnenstad bleef de markt de markt op het G.J. van Heekplein. De toenmalige standwerkers op de markt waren een publiekstrekker en er werden zelfs standwerkerswedstrijden gehouden. Vooral de zaterdagmarkt had een grote aantrekkingskracht op Duitse dagjesmensen die hun voordeel haalde bij vis en groente en fruit. Tot op de dag van vandaag [we schrijven 2015] komen de Duitse dagjesmensen op de zaterdag met bussen vanuit Duitsland om de markt te bezoeken. De aantrekkingskracht van de Enschedese warenmarkt heeft hierdoor een grote uitstraling op de binnenstad van Enschede.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Maar niet alleen voor Duitse bezoekers is de markt van belang, van de standaard 130.000 marktbezoekers komt 75% uit Enschede en de overige 25% uit de regio. Toch blijkt uit onderzoek dat de publieke belangstelling voor de markt de laatste jaren afneemt, net zoals bij de markthandelaren de kosten dekkendheid, de bestedingen en de omzetten. Ook de warenmarkt in Enschede zal zich voor een deel opnieuw moeten uitvinden. Niet alleen leegstand bij winkelpanden in de city van Enschede maar ook leegstand op de Enschedese markt is een bedreiging voor de continuïteit van de grootste en veelzijdige markt van Overijssel.

4. De markt anno 2015.

G.J. van Heekplein 2015. [foto SCEE]

Enschede heeft als grootste stad van het oosten wekelijks 5 warenmarkten.

Op vrijwel alle dagen wordt er ergens wel een warenmarkt georganiseerd door de gemeente Enschede.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Dat betekent dan ook veel aanbiedingen op een van de markten in Enschede. Wist u dat u wekelijks kunt kiezen uit maar liefst 180 verschillende ondernemers op de markt in Enschede?

En daarom is de markt dus met recht het grootste en meest complete warenhuis in de stad Enschede.

Toch is de dagmarkt kwetsbaar denk hierbij aan de weersomstandigheden die van invloed zijn op de bezoekersaantallen en dus op de omzet van de marktkooplui. Daarnaast is de concurrentie groot van bouwmarkten, supermarkten en ook onderling op de markt.

Je kunnen onderscheiden is dus een belangrijke voorwaarde om te blijven overleven. En de markt gaat met de tijd mee zo zijn er inmiddels veel kramen waar je met de pinautomaat kunt betalen. Maatschappelijk verantwoordt ondernemen zou voor marktkooplui nog wel eens een uitdaging kunnen zijn. De plasticzakken vliegen nog altijd over de toonbank en de hoeveelheden afval zijn immens groot.

Foto SCEE

Ondernemerschap op de markt

Vooraf verspreiden maken een belangrijk deel uit van de dagmarkt in Enschede.

Groente en fruit maar ook zuivel en visproducten hebben een grote aantrekkingskracht op de bezoekers van de markt in Enschede.

Snackkramen met Nederlandse, Spaanse, Turkse en Italiaanse snacks zijn volop aanwezig.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Jongeren zijn zo blijkt, vaak minder geïnteresseerd in het beroep "marktkoopman". Het is een fysiek zwaar beroep en de concurrentie is groot. Marktkooplui moeten het vaak hebben van meerdere standplaatsen in de stad of de regio en dat vraagt om veel inzet ondernemerschap. Daarnaast speelt de markt zich af "op straat" en dat betekent dat wind, storm, regen en sneeuw iedere keer weer getrotseerd moet worden. Het zijn de familiebedrijven die de markt overleven en is staat zijn om de concurrentie het hoofd te bieden. In Enschede zijn er ruim 160 ondernemers actief in de ambulante handel, de helft van deze ondernemers staat langer dan 20 jaar op de markt. Veel marktkooplui hebben een jarenlange relatie opgebouwd met hun klanten die ook in weer en wind naar de markt togen om daar de boodschappen te halen. Uit een enquête van de gemeente Enschede blijkt dat de gemiddelde omzet van de dinsdag en zaterdagmarkt is gedaald. Een kwart van de marktkooplui wil in de nabije toekomst ook via internet verkopen.

foto SCEE

De firma P. Brunselaar en 9 dochters een bekend familiebedrijf op de markt.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

De Enschedese markt was en is nog altijd beroemd om het assortiment vis die vooral op zaterdag ruimschoots wordt aangeboden.
[foto SCEE]

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

In de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw waren visproducten ook al een gewild product op de Enschedese markt. Als de nieuwe haring was gevangen dan kwamen er zelfs visboeren uit Scheveningen om de haring te verkopen zowel op de markt alsook in de omliggende wijken. [foto: Stadsarchief Enschede]

Marktbezoek.

De warenmarkten op het Van Heekplein trekken de meeste bezoekers van alle warenmarkten in Oost-Nederland: 130.000 standaardconsumenten ¹ ten opzichte van bijvoorbeeld 78.000 standaardconsumenten voor de markt in Apeldoorn, de tweede meest bezochte markt in dit gebied. De bezoekers van de warenmarkten op het Van Heekplein zijn voor 75% inwoners uit Enschede, het andere kwart van de bezoekers komt uit Duitsland of de regio.¹

Minimarkt.

De minimarkten zijn een verzameling solitaire standplaatsen. Op de vrijdagochtend is er een minimarkt in Boekelo met 5 standplaatsen en in de middag een minimarkt in Lonneker met 6 standplaatsen. Deze markten worden heel frequent bezocht door de dorpsbewoners en bieden voornamelijk versproducten.

1. Visie ambulante handel Enschede 2012.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Onafhankelijke stichting

Gemeente Enschede heeft, na overleg met marktondernemers, besloten de dinsdagmarkt op het Van Heekplein per 1 januari 2015 uit te besteden aan de Stichting Dinsdagmarkt. Een volledig van de gemeente onafhankelijke stichting neemt beleid, beheer en de exploitatie van de dinsdagmarkt met ingang van 1 januari 2015 over van de gemeente.

Hierdoor kunnen de marktondernemers voortaan zelf hun warenmarkt runnen. De gemeente Enschede ziet deze taak, net als een groeiend aantal andere steden, niet meer als een overheidstaak. Door middel van een gebruiksovereenkomst, met een beperkt aantal praktische afspraken over het gebruik, krijgt de nieuwe stichting het Van Heekplein voor de verzelfstandigde warenmarkt in gebruik

Foto SCEE

Groente en fruit op de markt, groot aanbod tegen aantrekkelijke prijzen.

Indeling van de markt op het G.J. van Heekplein

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Groente en fruit, visproducten en zuivel maken een groot deel uit van het marktaanbod. [foto: SCEE]

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

5. De dagmarkt op het G.J. van Heekplein.

De markt op het van Heekplein is vooral bekend van bloemen en planten, groente en fruit en in het bijzonder visproducten. Vooral Duitse bezoekers ervaren dit als een weldadige overvloed aan versproducten waar iedere zaterdag veel bezoekers op af komen.

Bloemen zijn belangrijke verkoopwaar op de markt.

[foto SCEE]

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Dagmarkt tussen de Twentec en de Klanderij.

[foto SCEE]

De dagmarkt is op alle winkeldagen geopend en bevindt zich tussen de winkelpromenade van de Twentec en de Klanderij. Op de dagmarkt zitten 10 ondernemers. De dagmarkt bestond vroeger uit ambulante handelaren met mobiele verkoopwagens die een plek innamen onder de Klanderij. Zij zijn na de nieuwbouw van de Klanderij naar vaste units verplaatst. In de gemeentelijke visie zijn het "ambulante handelaren" vanwege de aard van de bedrijfsvoering, de functie voor de klanten (permanente warenmarkt), de omvang van de unit en oorsprong van het ondernemerschap. Ondanks het grote winkelaanbod in de directe omgeving voorziet deze dagmarkt in een grote behoefte bij het winkelend publiek.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

6. Biologische markt.

De biologische markt in Enschede kan zich in een toenemende belangstelling verheugen. De biologische markt is tegenwoordig geïntegreerd op de markt van het G.J. van Heekplein en er zijn volop biologische groenten en fruit te vinden. Deze producten zijn gekweekt zonder chemische bestrijdingsmiddelen en worden in kleine hoeveelheden aangevoerd op de Enschedese markt. Maar niet alleen groente en fruit worden er verkocht denk ook aan diervriendelijke vlees, broodproducten en zuivel.

Biologische producten op de warenmarkt van Enschede. [foto SCEE]

Consumenten zijn steeds meer bereid om ondanks de hogere prijsstelling biologische producten te verkopen. Op dit moment is het aanbod en dus ook de concurrentie voor deze producten nogal beperkt. Naar onze mening is er voor gezondheidsproducten, diervriendelijk vlees, en biologische tuinbouwproducten een groeiende belangstelling en het marktaandeel zal de komende jaren verder stijgen. Ook deze sector zal zich verder moeten professionaliseren en moeten inspelen op de wensen van de consument. Met name in de kant en klaar producten valt hier nog een belangrijke ontwikkeling te verwachten.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

7. Internationale markt.

In de periode 2005 – 2008 werd er jaarlijks een internationale markt gehouden op de oude markt.

Marktkooplui uit verschillende Europese landen waren vertegenwoordigd met voor Enschede exclusieve producten zoals kaas en gerookte beenham uit Italië. Vleeswaren uit Duitsland, modieuze schoenen uit Italië en kleding uit Zuid Afrika en India.

Internationale markt Enschede. [foto: SCEE]

De belangstelling voor deze markt was ieder jaar groot maar er bleken toch meer kijkers dan kopers te zijn en in 2009 is dit gerespecteerde en voor oost Nederland toch unieke markt initiatief helaas beëindigd.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

8. Belevingsmarkt.

Iedere eerste en laatste zondag van de maand is er op het G.J. van Heekplein een "Belevingsmarkt" Er is een Curiosamarkt en een Basismarkt met plus minus 30 marktondernemers die modeartikelen, sierraden, sportartikelen, tuinartikelen etc. etc. verkopen.

Curiosamarkt op het G.J. van Heekplein. [foto SCEE]

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Belevingsmarkt G.J. van Heekplein. [foto: SCEE]

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Enschedese markt is theater, boeiend, veelzijdig en inspirerend. [foto SCEE]

9. Stoffenmarkt.

De stoffenmarkt is een jaarlijks initiatief vaak gehouden op zondag op het G.J. van Heekplein. Stofhandelaren uit heel Nederland en zelfs daarbuiten komen op de markt in Enschede voor de verkoop van meubelstoffen, gordijnen, vitrage, kledingstoffen, furnituren etc. etc.

Stoffenmarkt 2015. [foto: SCCE]

De laatste stoffenmarkt is gehouden op de koopzondag VAN 25 oktober 2015. De publieke belangstelling voor de stoffenmarkt is de laatste jaren aanzienlijk gegroeid aldus verschillende stoffen handelaren. Dit is mede het gevolg van verschillende andere activiteiten die tijdens de stoffenmarkt op het G.J. van Heekplein worden gehouden. Zo zijn er veel kinderactiviteiten, snackkramen en is er een rommelmarkt.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

foto: SCCEJ

Stoffenmarkt 25 oktober 2015, G.J. van Heekplein.

10. Kerstmarkt.

foto [SCEE]

Ook in Enschede vinden in de decembermaanden de traditionele kerstmarkten plaats. Zowel in het centrum van Enschede op de oude markt, de wijken en omliggende dorpen zoals Boekelo, en Lonneker. Veel ondernemers en particulieren zijn actief op deze populaire markten die overigens in heel Twente aan populariteit toenemen. Het assortiment bestaat voornamelijk uit kerst gerelateerde artikelen zoals handgemaakte kerstboomversieringen, kerstkleden, kerstkaarten maar ook snacks, aardappelpannenkoek en Glühwein zijn populair.

11. Kunstmarkt in het Volkspark.

Kunst in het Volkspark is een euregionaal evenement waar kunst op niveau voor iedereen gratis toegankelijk is. Het evenement wordt georganiseerd door een stichting. Kunst in het Volkspark is een jaarlijks internationale kunstmanifestatie in het Volkspark van Enschede. Dit jaar [2015] alweer voor de 21e keer gehouden. Doelstelling is een euregionaal evenement te organiseren waar kunst op niveau voor iedereen gratis toegankelijk is.

Afgelopen jaar waren er maar liefst 36.000 bezoekers. Circa 150 kunstenaars hebben de mogelijkheid hun werken te exposeren in beschikbaar gestelde kraampjes. Daarnaast zijn er verscheidene activiteiten om de bezoeker te amuseren. Het evenement wordt bezocht door een gevarieerd publiek, jong tot oud, middelbaar tot hoger opgeleid.

Foto's: SCEE]

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Foto SCEE

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

12. De markt en de toekomst.

Ambulante handel is de officiële term die gebruikt wordt voor huis-aan-huisverkoop, verkoop op de openbare weg, op openbare markten of op andere plaatsen of lokalen. Ambulante handel is het meest bekend in de vorm van marktkramen, rijdende snackbars, kiosken, vis- en oliebollenkraampjes en bloemenstalletjes; maar ook de ouderwetse scharensliep en modernere verkopers aan de deur horen erbij.

Marktkramen en verkoopwagens vinden gewoonlijk een standplaats op markten, brinken en pleinen, of op daarvoor gereserveerde ruimten bij winkelcentra en op kruisingen en straathoeken. De marktkramen of verkoopwagens kunnen daar een gemeentelijke vergunning krijgen voor dagelijkse of wekelijkse handel, of ook voor seizoen perioden.

Markthal Rotterdam

Foto Maarten Laupman.

Een warenmarkt is meestal in de buitenruimte ofschoon er ook overdekte dag markten zijn in Nederland. Een goed voorbeeld daarvan is de markthal in Rotterdam waar de markt en wonen tot een schitterende combinatie is gerealiseerd. Door nieuwe Europese regelgeving moest de verkoop van bijvoorbeeld vis, vlees en kaas in de buitenlucht aan steeds strengere eisen voldoen. Dit moment werd door Rotterdam aangegrepen om op 19 november 2009 een bijzonder ambitieus project te starten: de bouw van de meest unieke vers markt ter wereld. Er zijn in deze dagmarkt 96 vers unit met dagverse producten.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Rotterdam; de Markthal. Foto Ossip van Duivenbode.

De bijzondere vorm van het gebouw spreekt al tot de verbeelding, maar dat geldt ook zeker voor de binnenkant. Kunstenaar Arno Coenen creëerde het grootste kunstwerk ter wereld: de Horn of Plenty.

Met haar oppervlakte van 11.000 m² en heldere kleuren staat de creatie inmiddels ook wel bekend als de Sixtijnse kapel van Rotterdam. Tegenover de nieuwe markthal is nog altijd de traditionele dagmarkt van Rotterdam.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Gemeentelijk beleid gemeente Enschede.

De gemeente Enschede heeft in 2012 een visie Ambulante handel Enschede 2012 gepubliceerd waarin de belangrijkste voorwaardenscheppende elementen van de ambulante handel zijn uitgewerkt. Het bestuur van de gemeente Enschede is zeer doordrongen van de economische kansen die er zijn en zal daardoor de ambulante handel in Enschede positief ondersteunen op verschillende taakgebieden.

De uitgangspunten van beleid zijn gebaseerd op het coalitieakkoord:

1. Samenwerken met partners in de stad.
2. Stimuleren van ondernemerschap.
3. Goed ondernemersklimaat.
4. Meer mensen aan het werk.
5. Duurzaam ruimtegebruik.
6. Versterken binnenstad.
7. Regionale samenwerking.
8. Aantrekkelijke woonwijken en aandacht voor ontmoetingen.

De visie op de ambulante handel wordt opgesteld met een tijdshorizon gelijk aan die van de nieuwe detailhandelsstructuurvisie: 2017.

foto: Gemeente Enschede

Het zullen vooral jonge ondernemers moeten zijn die de markt van de toekomst in stand moeten houden en vooral ook verder moeten ontwikkelen zodat deze ook aantrekkelijk wordt voor de jongere generatie. Daar is veel meer voor nodig dan een visie alleen. Ondernemers in de ambulante handel zullen ruimte moeten krijgen om dit soort ondernemerschap op geheel eigen wijze in te vullen. De gemeente Enschede zou er goed aan doen om de markt in Enschede aan te merken als een beschermd immaterieel erfgoed. Dat betekent ons inziens bescherming en stimulering van "de markt" als erfgoed van Enschede en als toekomstgericht ondernemerschap zowel in de

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

binnenstad alsook in de wijken en dorpen binnen de gemeente Enschede. De non food zal het de komende jaren nog moeilijk krijgen met het internet als belangrijkste concurrent. Juist deze categorie maakt de warenmarkt aantrekkelijk door het brede aanbod van producten en de marktconforme prijzen.

Schrikbeeld van de gemeente Enschede, de marktkoopliden en ook kopers op de Enschedese markt is het toenemende gebrek aan belangstelling van nieuwe ondernemers op de traditionele markt zoals deze in de afgelopen decennia is gehouden. De dinsdagmarkt is inmiddels behoorlijk ingekrompen en ook op de zaterdagmarkt vallen hier en daar lege gaten. Anderzijds zijn er nieuwe ondernemers met een nieuwe eigentijdse visie op de ambulante handel

Foto's SCEE.

Verkoop van Hongaarse producten op de zaterdagmarkt. [sept. 2015]

Lege marktkramen schrikbeeld op de zaterdagmarkt. [sept. 2015]

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Waarom een gemeentelijke visie op de Enschedese markt?

Dagmarkt. [foto: SCEE]

De warenmarkten worden al heel lang op dezelfde wijze georganiseerd. De gemeente organiseert en faciliteert de markt, stelt een marktverordening op, int de marktgelden en zorgt dat de markt verloopt volgens de regels. De ondernemers moeten zich houden aan de afspraken en bouwen ondertussen rechten op voor een bepaalde plaats of voorrang bij veranderingen. Deze constructie past niet meer helemaal bij deze tijd, een tijd die meer flexibiliteit vraagt. Consumenten veranderen, de aansturing en benadering

van de warenmarkt echter niet. De omzetten van de standplaatshouders op de markt staan onder druk. De gemeentelijke begroting voor de ambulante handel is al enkele jaren niet meer kostendekkend: de opbrengsten van de marktgelden dalen, de kosten blijven gelijk. Dit was mede de reden voor onze gemeenteraad om op 7 november 2011 een motie aan te nemen met een opdracht aan het college om een "marktvisie" te maken. De situatie van een verminderde kosten dekkendheid bij de gemeente speelt trouwens landelijk. Er is landelijk een oproep gedaan aan alle gemeenten door de Centrale Vereniging Ambulante Handel (CVAH) en het Hoofdbedrijfschap Detailhandel om een visie te maken op de warenmarkten. De warenmarkten moeten bedrijfsmatiger, flexibeler worden opgezet. De oproepen van de raad en van de CVAH worden gecombineerd opgepakt in deze visie". [Bron: Visie ambulante handel Enschede 2012] ²

---

² Visie ambulante handel Enschede 2012.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Willem Wilminkplein.

Sinds de opening van het Willem Wilminkplein in 2014 is deze groenzone in de binnenstad van Enschede een uitstekende plek voor experimentele jonge ondernemers en start Ups in de ambulante handel. Er worden regelmatig outdoor activiteiten georganiseerd veelal met hoge bezoekersaantallen. Tot op dit moment heeft het Wilminkplein nog een positief imago. De gemeenste Enschede zal echter een strak handhavingsbeleid moet voeren om de kwaliteit van dit plein naar de toekomst te behouden. Het Willem Wilminkplein is de entree vanuit het NS station naar het centrum van Enschede en als zodanig het eerste visitekaartje van de Enschedese binnenstad.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Foto's SCEE

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Deze jongere generatie richt zich vooral op exclusieve [buitenlandse] producten en verlenen service vanuit wonderlijke kramen zoals voormalige caravans en paardentrailers. Het zijn creatieve ondernemers in de dop die vaak op heel inspirerende wijze een nieuwe impuls geven aan de straatverkoop.

Foto's SCEE

Opvallend is dat de nieuwe ambulante ondernemer zich vaak gespecialiseerd heeft in drank en etenswaren. Het is vaak klein van opzet maar wel onderscheidend in zowel de producten alsook de marktpresentatie.

Mogelijk kunnen er juist voor deze doelgroep extra faciliteiten worden geboden om jongeren de kans te geven zich verder te ontwikkelen in de ambulante handel.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Wafelverkoop op de markt G.J. van Heekplein.

Evenementen markt op de Roombeek september 2015 met innovatieve jonge ondernemers.

Foto's SCEE

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

13. De Enschedese markt verdient de status van immaterieel erfgoed.

Het "snackplein" van de Enschedese markt op het G.J. van Heekplein. [2015] [foto SCEE.]

In 2003 heeft de UNESCO een conventie ter bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed aangenomen. Dit verdrag gaat over niet-tastbaar erfgoed: tradities en gebruiken die van generatie op generatie worden overgedragen en aan de veranderende omstandigheden worden aangepast. Nederland ondertekende de conventie in september 2012. Deze ondertekening brengt voor de overheid de verplichting met zich mee om het immaterieel erfgoed in kaart te brengen en maatregelen te nemen voor het behoud ervan. Vele burgers in Enschede zullen het er over eens zijn dat de Enschedese markt behouden moet blijven, maar vooral ook aantrekkelijk en eigentijds moet zijn. Met de erkenning van de Enschedese markt als immaterieel erfgoed kan Enschede zich nog vele jaren promoten als een dynamische stad met een aantrekkelijk marktaanbod met een regionale aantrekkingskracht.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

Nationaal erfgoed [levend erfgoed]

Immaterieel erfgoed is niet bedoeld om het verleden in stand te houden, maar om uitdrukking te geven aan de identiteit van bepaalde gemeenschappen vandaag de dag. Erfgoedgemeenschappen voelen zich verantwoordelijk om hun tradities door te geven aan volgende generaties. Met het oog daarop hebben ze de mogelijkheid een traditie voor te dragen voor de nationale inventaris van immaterieel cultureel erfgoed. Om in aanmerking te komen voor de status van nationaal erfgoed, zal allereerst een erfgoedzorgplan moeten worden opgesteld. Zo'n plan dwingt betrokkenen na te denken over de toekomst van hun activiteiten. De procedure voor aanmelding loopt via het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. De nationale lijst zal ook als uitgangspunt dienen voor een voordracht voor de internationale inventaris.

Binnen de gemeente Enschede zijn er verschillende activiteiten die nu als immaterieel erfgoed worden aangemerkt. Een overzicht hiervan treft u op de website van Tradities in Overijssel [[KLIK HIER](#)]

De stichting Cultureel Erfgoed Enschede is van mening dat de warenmarkt van Enschede het verdient om als immaterieel erfgoed te worden aangemerkt. De eeuwenlange markttraditie, de economische waarde en de sociale verbinding die de markt heeft met de samenleving van Enschede en de regio maakt het dat de warenmarkt van Enschede het meer dan verdient om als immaterieel erfgoed van Enschede te worden aangemerkt. De gemeente Enschede, de stichting dinsdagmarkt en de marktkooplieden zelf dragen hiervoor een bijzondere verantwoordelijkheid om niet alleen de warenmarkt in stand te houden maar deze ook op eigentijdse wijze invulling te geven waar bij initiatieven van jonge markt ondernemers worden ondersteunt waar dat nodig en mogelijk is.

De dagmarkten binnen de gemeente Enschede, zoals in Lonneker, Glanerbrug, Boekelo en de buitenwijken, hebben zich als een netwerk over de stad verspreid waar ondernemen mogelijk is geworden. Het zijn echter wel innovaties die naar de toekomst de markt levendig en in stand moeten houden en samenwerking met bedrijven organisaties en instellingen in Enschede is daarbij van groot belang. Regelgeving zou daarbij niet op voorhand leidend moeten zijn maar vooral ruimte voor ondernemerschap moet een stimulans worden voor marktkooplieden. Een voorwaardenscheppende overheid is daarbij onontbeerlijk. Een sterke binding met de consument kan vooral tot stand komen door prijs kwaliteit verhouding, uniciteit van het assortiment en gevarieerdheid van producten. Uiteraard zijn er ook uitdagingen voor marktkooplieden denk daarbij aan Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen [MVO], een begrip dat bij marktondernemers ons inziens nog te weinig is ingeburgerd en waar juist de kwaliteit van de markt nog aanzienlijk kan worden verbeterd. De zaterdag en dinsdagmarkt op het G.J. van Heekplein moet een belevingstheater zijn waar bezoekers niet alleen vanuit Enschede maar ook van ver daarbuiten graag naar toekomen. Als de markt van Enschede als immaterieel erfgoed wordt aangemerkt zal dat een extra impuls geven naar zowel marktkooplieden en marktbezoekers. De Enschedese markt verdient het ons inziens om als een beschermd immaterieel erfgoed te worden aangemerkt.

14. Bronnen.

Websites.

- www.enschede.nl
- www.wikipedia.nl
- www.marktvannu.nl
- www.provincieoverijssel.nl
- www.traditiesinoverijssel.nl
- www.winkelhart-enschede.nl
- www.altijdmarkt.nl
- <http://stadsarchief.enschede.nl>
- www.cvah.nl Centrale vereniging ambulante handel.

Organisaties & Instellingen.

- Visie ambulante handel Enschede 2012.
- Eindverslag project Levend erfgoed in Enschede Siebe Rossel, april 2014.
- Architectuur in Rotterdam.
- Stichting IJsselacademie Zwolle. Ewout van der Horst, Consulent streekgeschiedenis en tradities.
- Dagblad TC-Tubantia.
- Gemeente Enschede.
- Stadsarchief Enschede.
- Nieuwsbrief Markt Enschede [2015]

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

---

15. Video producties over de markt in Enschede.

Klik [HIER](#) voor deze video.

Klik [HIER](#) voor deze video

Klik [HIER](#) voor deze video.

Klik [HIER](#) voor de video

16. IJsselacademie.

Wij hebben op 5 oktober 2015 de IJssel academie in Zwolle gevraagd naar de status van Immaterieel Erfgoed. Onderstaande vragen zijn beantwoordt door de heer Ewout van der Horst, Consulent streekgeschiedenis en tradities van de IJssel academie in Zwolle. [05 oktober 2015.]

1. Wat is precies de status van immaterieel erfgoed.

Immaterieel erfgoed (IE) heeft geen vergelijkbare status als monumentaal erfgoed. Het begrip omvat tradities, gebruiken, ambachten en dergelijke, dus letterlijk niet tastbaar erfgoed (soms wel met materiaal component) dat van generatie op generatie wordt overgedragen. Het is door de Unesco enkele jaren geleden geagendeerd, mede doordat het cultureel erfgoed van niet-westerse landen vaak in belangrijke mate uit dergelijke overleveringen bestaat.

In Nederland heeft de conventie vooral vertaalslag gekregen in de nationale lijst van immaterieel erfgoed, waarvoor elke erfgoedgemeenschap (=drager van een traditie) zich kan aanmelden. De gemeenschappen zelf bepalen wat zij van belang vinden. Voorwaarde voor opname is het opstellen van een erfgoedzorgplan, waarmee men de mensen wil dwingen na te denken over de toekomst van hun traditie.

In Overijssel hebben we ook een inventarisatie van IE gedaan, onder andere bij jullie in Enschede (zie www.traditiesinoverijssel.nl). Deze lijst is onvolledig en heeft verder geen enkele status.

2. Welke [wettelijke] verplichting heeft de gemeente c.q. de provincie bij de toekenning van immaterieel erfgoed.

Sinds Nederland in 2013 het UNESCO verdrag inzake Immaterieel Erfgoed heeft ondertekend, is de overheid verplicht om aandacht te hebben voor instandhouding hiervan. In hoeverre dit daadwerkelijke verplichtingen met zich meebrengt, weet ik niet. Deze vraag zou u kunnen voorleggen aan het NI centrum voor immaterieel erfgoed (VIE). Uiteraard kan elke burger de overheid met dit int verdrag in de hand erop aanspreken.

3. Welke voordelen heeft de toekenning van immaterieel erfgoed voor een evenement c.q. organisatie.

Herbezinning (zie boven); erkenning; publiciteit. Tot op zekere hoogte kan het bijdragen aan het vinden van middelen/subsidies om erfgoed voor toekomst te bestendigen.

4. Welke verplichtingen zijn er voor de betreffende organisatie of het evenement.

Aanmelding van nat inventaris is een proces met de nodige te volgen stappen. Zo moet je een informatiebijeenkomst van het VIE bijwonen, een dossier aanleggen (met onder andere erfgoedzorgplan) en eens in 2 jaar een rapportage indienen over voortgang.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

De Enschedese warenmarkt op het G.J. van Heekplein maakt een essentieel onderdeel uit van de binnenstad van Enschede.

Foto SCEE – stichting Cultureel Erfgoed Enschede.

De markt in Enschede verdient status van immaterieel erfgoed.

De markt in Enschede zal haar knopen moeten tellen. Foto: SCEE.

Of en in hoeverre en interesse bestaat om de Markt in Enschede als Immaterieel Cultureel Erfgoed aan te merken zal nog moeten blijken. Het zullen vooral de belanghebbende partijen zelf zijn zoals de Marktbond, de marktkoopliden, Winkelhart Enschede en de gemeente Enschede die zich verenigd zullen moeten inzetten om de status van Immaterieel erfgoed voor de Enschedese markt te verkrijgen. Ondersteuning van de IJsselacademie kan daarbij een belangrijke rol spelen.

17.Disclaimer;

De uitgever van deze publicatie is de stichting Cultureel Erfgoed Enschede.

Postbus 689

7500AR Enschede.

www.cultureelerfgoedenschede.nl

info@cultureelerfgoedenschede.nl

Disclaimer.

-Op de foto's van de stichting Cultureel Erfgoed gepubliceerde foto's berust **geen** auteursrecht mits deze uitsluitend voor niet commerciële doelstellingen wordt gebruikt. De overige foto's zijn deze beschikbaar gesteld door het Stadsarchief Enschede. De stichting Cultureel Erfgoed heeft zich ingespannen rechthebbenden toestemming te vragen voor publicatie in deze uitgave. Indien ondank alle inspanningen een rechthebbende ten onrechte niet is gevraagd om toestemming, verzoeken we hem contact op te nemen. (zodat we zijn materiaal uit de publicatie kunnen verwijderen.)

- De auteursrechten van deze uitgave berusten bij de stichting Cultureel Erfgoed. Behoudens uitdrukkelijke toestemming van uitgever is het niet toegestaan foto's of teksten uit de publicatie te gebruiken of te vermenigvuldigen anders dan voor strikt privé gebruik.